

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

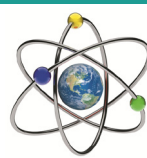
№10(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 178 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli oliy ta'lim boshqaruvida kommunikativ kreativlikni rivojlantirishning tashkiliy pedagogik mexanizmi	10
Mamatova Xilola Muxiddinovna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ijobiy va salbiy jihatlari: tizimli tahlil va strategik yondashuvlar	14
Zamira Nishanova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot va ijodiy faoliyat orqali o'zini namoyon etish ko'nikmalarini shakllantirish	17
Abdug'afforova Navbahoroy Botirjon qizi	
Raqamli sivilizatsiya davrida oliy ta'limda axborot-analitik kompetensiyani shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari	22
Oybek Davlatov	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining ahamiyati	27
Bekmuhammedova Muhlisa Abdusattarovna	
Jaloliddin Rumiy asarlarida komil inson va shaxsiy kamolot masalalari	33
Qodirova Madina Odiljon qizi	
Interfaol ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	37
Ergasheva Shaxnoza Baxtiyor qizi	
Rhythmic Gymnastics: a Harmony of Art and Sport	42
Hurshida Murzoyeva	
Sport to'garaklari mashg'ulotlarining talaba-yoshlar jismoniy rivojlanishiga ta'siri	46
Jabborova Sevara Asroqul qizi	
Inklyuziv ta'lim sub'yektlari hamkorligini boshqarishning innovatsion pedagogik mexanizmlari	51
Kuranboyeva Ozoda Xakimovna	
Maktabdan tashqari ta'lim muhitining o'quvchilar ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'sir etuvchi pedagogik omillari	57
Mexriniso Nosirova	
Yangi O'zbekistonda maktabgacha va maktab ta'limi tizimi uchun zamonaviy pedagog kadrlar tayyorlashning rivojlanish istiqbollari	61
Sodiqova Yulduzxon Maxamat qizi	
Integrating Culture in Language Teaching and Developing Intercultural Tolerance: Pedagogical Approaches and Classroom Implications	65
Tairova Ruzakhon Umidbek qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalari	71
Tursunbayeva Yulduz	
Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim muhitining pedagogik-psixologik nazariy asoslari	75
Xakimov Utkirbek Ilhomjon o'g'li	
O'zbek xalq cholg'ulari orkestri ijrochiligi san'atining rivojlanish tarixi va uning pedagogik ta'limdagi o'rni ...	79
Miskinova Sabina Ziyadxon qizi	
Преодоление узбекско-русской лингвокультурной интерференции при текstopорождении студентов-филологов: методический аспект	85
Тахирова Маъсуда Абдужаббор кизи	
Инновационные методы преподавания русского языка в вузах Узбекистана: развитие коммуникативной и речевой компетенции учащихся	91
Шокаримова Камола Абдуллаевна	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yumshoq ko'nikmalarni shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari....	98
<i>Yakubjonov Xasan Qahramonovich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	103
<i>Umarov Xusniddin Egamboyevich</i>	
Sport maktabi o'quvchilarida yengil atletika intervalli mashg'ulotlari yordamida chidamlilikni oshirish	107
<i>Shuxrat Xudoyberdiyev Mamayusupovich, Abduqahhorov Nuriddin Xabibulloyevich</i>	
O'zbek va jahon adabiyoti matnlarini qiyosiy tahlil qilishda sun'iy intellekt va kompyuter lingvistikasining o'rni	112
<i>Sodikova Makhliyo</i>	
Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan harbiy tarbiya metodlari	117
<i>A'zamov Inom Salimjonovich</i>	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilar bilan ishlashda STEAM yondashuvidan foydalanish metodikasini takomillashtirish	121
<i>Abidjanova Vasila To'likinovna</i>	
Kommunikativ topshiriqlar asosida ingliz tilida gapirish ko'nikmasini rivojlantirishning metodik imkoniyatlari	129
<i>Prenova Gulsara Barlikbayevna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik nutqiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari	134
<i>Meyliqulova Manzura Abdullayevna</i>	
Kasbiy ta'lim sifatini boshqarishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish	138
<i>Ne'matova Zarina Furqat qizi</i>	
Kimyoning asosiy tushuncha va qonunlarini aksiomatik asosda talqin qilishning ilmiy-pedagogik ahamiyati	141
<i>Kamolova Nargiza Ibragimovna</i>	
Моделирование процесса формирования патриотизма у курсантов на основе культурного наследия казахской и узбекской интеллигенции	147
<i>Малдыбаев Куандик Бекбауович</i>	
Bo'lajak tarjimonlarda mumtoz asarlardagi leksik-frazeologik birliklarni tarjima qilish kompetensiyasini shakllantirish ("Firdavs ul-iqbol" asari misolida)	152
<i>Borasulova Dilnoza Dilmurodjon qizi</i>	
WHY I+1 is Not the ZPD: Reassessing Input-Based and Sociocultural Accounts of EFL Development	155
<i>Sattarova Zulxumor Nodirbek kizi</i>	
Лингвометодическая компетенция учителя русского языка: генезис понятия и структура в современной педагогической науке	159
<i>Икрамова Мунира Маруфжановна</i>	
Kasbiy axloq va pedagogik madaniyat masalasini tadqiq etishda ilmiy tadqiqot metodlarining o'rni va vazifalari	163
<i>Kazakov Shavkat Norqobilovich</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar nutq faoliyatida ijtimoiy muhitning psixologik roli	168
<i>Shadiyev Feruz Djaxonovich</i>	
Intellektida nuqsoni bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda o'yin texnologiyasidan foydalanish	173
<i>Xolmuxamedova Zilola Azimovna</i>	

INTELLEKTIDA NUQSONI BO'LGAN KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNING SO'Z BOYLIGINI BOYITISHDA O'YIN TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

Xolmuxamedova Zilola Azimovna

Oriental Universiteti Samarqand filiali katta o'qituvchisi

E-mail: kholmukhamedovazilola@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5029-6078>

Annotatsiya: Mazkur maqolada intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik va korreksion imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqotda o'quvchilarning lug'at boyligini shakllantirish jarayonidagi leksik-semantik, nominativ, grammatik va kommunikativ qiyinchiliklar tahlil qilinadi. O'yin texnologiyalarining didaktik, rolli, predmetli-amaliy, verbal va kommunikativ turlaridan foydalanishning metodik xususiyatlari ochib beriladi. Shuningdek, so'zlarni idrok etish, anglash, eslab qolish va mustaqil nutqda qo'llashni bosqichma-bosqich rivojlantirishga qaratilgan korreksion-rivojlantiruvchi model taklif etiladi. O'yin topshiriqlarini bolaning individual imkoniyatlariga moslashtirish, ko'rgazmalilik, takroriylik, oddiydan murakkabga o'tish hamda amaliy kommunikativ vaziyatlardan foydalanish samarali metodik shartlar sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: intellektual rivojlanish buzilishi, kichik maktab yoshi, so'z boyligi, lug'at, o'yin texnologiyasi, didaktik o'yin, korreksion pedagogika, nutq rivoji.

Abstract: This article highlights the pedagogical and corrective potential of using game-based technologies to enrich the vocabulary of primary school-aged students with intellectual developmental disorders. The study analyzes the lexical-semantic, nominative, grammatical, and communicative challenges involved in developing these students' vocabulary. It outlines the methodological aspects of employing various types of game technologies—including didactic, role-playing, object-based/practical, verbal, and communicative games. Additionally, a corrective-developmental model is proposed, aimed at the step-by-step development of word perception, comprehension, retention, and independent usage in speech. The study substantiates the effectiveness of specific methodological conditions, such as adapting game tasks to the child's individual capabilities, utilizing visual aids and repetition, progressing from simple to complex tasks, and incorporating practical communicative situations.

Key words: intellectual developmental disorder, primary school age, vocabulary, lexicon, game technology, didactic game, corrective pedagogy, speech development.

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогические и коррекционные возможности использования игровых технологий для обогащения словарного запаса учащихся начальной школы с нарушениями интеллектуального развития. В исследовании анализируются лексико-семантические, именительные, грамматические и коммуникативные трудности в процессе формирования словарного запаса учащихся. Раскрываются методические особенности использования дидактических, ролевых, предметно-практических, вербальных и коммуникативных типов игровых технологий. Также предлагается коррекционно-развивающая модель, направленная на постепенное развитие восприятия, понимания, запоминания и использования слов в самостоятельной речи. В качестве эффективных методических условий рассматриваются адаптация игровых заданий к индивидуальным возможностям ребенка, демонстративность, повторение, переход от простого к сложному и использование практических коммуникативных ситуаций.

Ключевые слова: нарушения интеллектуального развития, начальная школа, словарный запас, словарь, игровые технологии, дидактическая игра, коррекционная педагогика, развитие речи.

KIRISH

Bugungi kunda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni ta'lim jarayoniga samarali jalb etish, ularning bilish faoliyati, nutqi, kommunikativ kompetensiyalari va ijtimoiy moslashuvini rivojlantirish maxsus pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda ta'lim olish uchun teng imkoniyatlarni ta'minlashga yo'naltirilgani belgilangan^[1].

Intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ta'lim jarayonida nutqiy rivojlanish bilan bog'liq qiyinchiliklar alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday o'quvchilarda so'zlarning ma'nosini tushunish, predmet va hodisalarni nomlash, umumlashtiruvchi tushunchalarni egallash, so'zlarni vaziyatga mos qo'llash, sinonim va antonim munosabatlarni anglash hamda mustaqil gap tuzishda qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. 2025-yilda chop etilgan tadqiqotlarda ham intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi bolalar lug'atida ot, sifat va fe'llardan foydalanish, umumlashtiruvchi tushunchalarni shakllantirish, antonimik munosabatlarni anglash hamda ravish va sonlarni qo'llash bilan bog'liq muammolar qayd etilgan^[2].

So'z boyligi bolaning nafaqat nutqiy, balki bilish faoliyatining ham muhim tarkibiy qismidir. Bola atrof-muhitdagi predmet, hodisa, harakat va belgilarni qancha aniq nomlay olsa, uning bilimlarni o'zlashtirishi, muloqotga kirishishi va ijtimoiy tajribani egallashi uchun shunchalik keng imkoniyat yaratiladi. Shu sababli maxsus ta'lim sharoitida lug'at ustida olib boriladigan ish faqat yangi so'zlarni yodlatish bilan cheklanmasdan, ularning ma'nosini tushuntirish, boshqa so'zlar bilan bog'lash va faol nutqda qo'llashni ham qamrab olishi lozim. Mazkur jarayonda o'yin texnologiyalari muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. O'yin faoliyati bolaning qiziqishi va faol ishtirokini ta'minlash bilan birga, takrorlash, taqqoslash, guruhlash, nomlash, savol-javob va muloqot kabi nutqiy amallarni tabiiy vaziyatda bajarishga imkon beradi.

Tadqiqotlarda intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab o'quvchilarining lug'at boyligini rivojlantirishda maxsus tashkil etilgan o'yin texnologiyalaridan foydalanish istiqbolli yo'nalish sifatida ko'rsatilgan^[3]. Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda didaktik o'yinlarning lug'atni kengaytirish bilan bir qatorda o'quvchilarning kognitiv va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari qayd etilgan^[4].

Shundan kelib chiqib, intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitish jarayonida o'yin texnologiyalarining mazmuni, shakllari va metodik imkoniyatlarini ilmiy-metodik jihatdan asoslash dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va korreksion-rivojlantiruvchi mashg'ulotlar uchun metodik model ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

L.S. Vigotskiy bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhit, faoliyat va muloqotning ahamiyatini asoslab, ta'limni bolaning mavjud imkoniyatlaridan tashqari, uning yaqin rivojlanish zonasini hisobga olgan holda tashkil etish zarurligini ko'rsatgan^[5, 117–125].

Mazkur nazariy qarashlar maxsus ta'limda o'quvchiga moslashtirilgan topshiriqlar va pedagogik yordamning bosqichma-bosqich kamayib borishini ta'minlash uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. R.I. Lalayeva va N.V. Serebryakova lug'atni shakllantirish jarayonida so'zning faqat tashqi shaklini emas, balki uning semantik mazmunini o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratadilar^[6, 35–48].

Ularning yondashuviga ko'ra, lug'at ustidagi ish predmetni ko'rsatish va nomlashdan boshlanib, so'zning ma'nosi, grammatik xususiyatlari va nutqdagi qo'llanishini o'zlashtirishgacha davom etishi kerak.

T.B. Filicheva va G.V. Chirkina tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda nutqiy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalarda lug'atni shakllantirish, grammatik qurilmalarni egallash va bog'langan nutqni rivojlantirishning o'zaro bog'liqligi ko'rsatib berilgan^[7, 64–78].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi bolalarning lug'at boyligini o'rgangan zamonaviy tadqiqotlarda umumlashtiruvchi tushunchalarni shakllantirish, sifat va fe'l lug'atini rivojlantirish, so'zlarning ma'nodosh va zid ma'noli munosabatlarni o'zlashtirishda qiyinchiliklar mavjudligi aniqlangan^[2].

Shuningdek, kichik maktab yoshidagi intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan o'quvchilarning lug'atini rivojlantirishga bag'ishlangan tadqiqotlarda o'yin faoliyatining ushbu yosh davrida korreksion-rivojlantiruvchi imkoniyatlari alohida ta'kidlangan. O'yin orqali bolaning psixik jarayonlari, nutqi va ijtimoiylashuvini bir vaqtda qo'llab-quvvatlash mumkinligi qayd etilgan^[3].

2025-yilgi tadqiqotlarda ham o'yin texnologiyalari lug'atni kengaytirish, leksik kompetensiyani rivojlantirish va kommunikativ faollikni oshirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan^[4].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'yin texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi o'yinning o'ziga emas, balki uning maqsadli tashkil etilishiga bog'liq. Ya'ni har bir o'yin aniq lug'aviy vazifaga ega bo'lishi, o'quvchining rivojlanish darajasiga mos kelishi va o'rganilgan so'zlarni real kommunikativ vaziyatlarda qo'llashga olib kelishi lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik va korreksion imkoniyatlari tizimli ravishda tahlil qilindi. Tahlil natijalari o'quvchilarning lug'at boyligini rivojlantirish jarayonini faqat yangi so'zlarni yodlatish asosida emas, balki ularni idrok etish, ma'nosini anglash, guruhlash, boshqa so'zlar bilan bog'lash va kommunikativ vaziyatlarda mustaqil qo'llash asosida tashkil etish zarurligini ko'rsatdi.

Intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan o'quvchilarning lug'at boyligini rivojlantirishda asosiy muammolardan biri so'zning shakli va mazmuni o'rtasidagi bog'lanishning yetarli darajada mustahkam shakllanmasligidir. O'quvchi predmetni ko'rishi va uning nomini takrorlashi mumkin, biroq mazkur so'zni boshqa vaziyatda mustaqil qo'llashda qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Shu sababli tadqiqotda yangi so'zlarni o'zlashtirishning quyidagi izchil mexanizmi taklif qilindi:

predmet → tasvir → so'z → so'z ma'nosi → so'z birikmasi → gap → kommunikativ vaziyat.

Mazkur ketma-ketlik so'zning passiv lug'atdan faol lug'atga o'tishini ta'minlashga qaratilgan.

O'yin texnologiyalaridan foydalanish modeli. Tadqiqot natijasida o'yin texnologiyalaridan foydalanishning quyidagi korreksion-rivojlantiruvchi modeli ishlab chiqildi:

diagnostika → motivatsiya → yangi so'zni taqdim etish → o'yin orqali mustahkamlash → mustaqil qo'llash → kommunikativ faoliyat → monitoring va korreksiya.

Birinci bosqichda o'quvchining mavjud lug'at boyligi aniqlanadi. Bunda predmetlarni nomlash, rasmlarni tanish, harakatni ifodalash, belgini aniqlash, predmetlarni guruhlash va sodda gap tuzish kabi topshiriqlardan foydalaniladi. Ikkinchi bosqich o'quvchini faoliyatga jalb qilish va motivatsiyani shakllantirishga qaratiladi. Ayniqsa, intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda topshiriqlarning o'yin shaklida berilishi faol ishtirokni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Uchinchi bosqichda yangi leksik birliklar ko'rgazmali materiallar asosida taqdim etiladi. Masalan, "mevalar" mavzusida olma, nok, uzum, anor kabi predmetlar ko'rsatiladi. O'qituvchi yoki maxsus pedagog predmet nomini aytadi, o'quvchi tinglaydi, predmetni ko'rsatadi va so'zni takrorlaydi. To'rtinchi bosqichda o'rganilgan so'zlar didaktik o'yinlar orqali mustahkamlanadi. Bu bosqichda o'quvchi so'zni turli vaziyatlarda qayta-qayta qo'llashi uchun imkoniyat yaratiladi. Beshinchi bosqichda o'quvchi o'rganilgan so'zlardan mustaqil foydalanishga yo'naltiriladi. Dastlab gap namunasi beriladi, keyinchalik yordam kamaytiriladi. Oltinchi bosqichda so'zlar real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarda qo'llanadi. Masalan, "do'kon", "maktab", "oila", "oshxona", "transport" kabi mavzularda rolli o'yinlar tashkil qilinadi. Yettinchi bosqichda o'quvchining o'zlashtirish darajasi monitoring qilinadi va yetarli shakllanmagan lug'aviy birliklar qayta ishlanadi.

1-jadval: O'yin texnologiyalari va rivojlantiriladigan lug'aviy ko'nikmalar

O'yin turi	Asosiy topshiriq	Rivojlantiriladigan ko'nikma
"Nomi nima?"	Predmet nomini aytish	Nominativ lug'at
"Top va ko'rsat"	So'zga mos predmetni topish	So'z ma'nosini tushunish
"Juftini top"	Predmet va harakatni moslashtirish	Semantik bog'lanish
"Ortiqchasini top"	Guruhdagi ortiqcha predmetni aniqlash	Umumlashtirish
"Kim nima qiladi?"	Shaxs va harakatni bog'lash	Fe'l lug'ati
"Qanday?"	Predmet belgisini aytish	Sifat lug'ati
"Bir so'z bilan ayt"	Bir nechta predmetni umumlashtirish	Umumlashtiruvchi tushuncha
"Gap tuz"	Berilgan so'z asosida gap tuzish	Faol lug'at va grammatik nutq
"Hikoyani davom ettir"	Rasm asosida voqeani davom ettirish	Bog'langan nutq

"Nomi nima?" o'yini o'quvchilarning nominativ lug'atini faollashtirishga qaratiladi. Bunda o'quvchiga predmet yoki uning rasmi ko'rsatiladi va nomini aytish so'raladi. Agar bola mustaqil javob bera olmasa, dastlab tanlash imkoniyati beriladi. Masalan: "Bu olma yoki nok?" Keyinchalik yordam kamaytiriladi.

"Ortiqchasini top" o'yini esa nafaqat lug'atni, balki umumlashtirish va tasniflash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Masalan, olma, nok, uzum va sabzi rasmlari berilib, "Qaysi biri ortiqcha?" savoli qo'yiladi. Bunda o'quvchi predmetlarning umumiy va farqli belgilarini anglashga o'rgatiladi.

"Kim nima qiladi?" o'yini orqali fe'l lug'atini rivojlantirish mumkin. Masalan, "Shifokor nima qiladi?", "O'qituvchi nima qiladi?", "Oshpaz nima qiladi?" kabi savollar yordamida "davolaydi", "o'qitadi", "ovqat pishiradi" kabi fe'llar faol nutqqa kiritiladi.

"Qanday?" o'yini esa sifatlarni o'zlashtirishga xizmat qiladi. Masalan, "Qanday olma?", "Qanday uy?", "Qanday mashina?" kabi savollar yordamida "qizil", "katta", "chiroyli", "tez" kabi belgini bildiruvchi so'zlardan foydalanish shakllantiriladi.

2-jadval: So'z boyligini baholashning asosiy mezonlari

Mezon	Yuqori daraja	O'rta daraja	Past daraja
Predmetni nomlash	Mustaqil nomlaydi	Qisman yordam bilan nomlaydi	Nomlashda qiynaladi
So'z ma'nosini tushunish	To'g'ri tushunadi	Ayrim xatolar bilan tushunadi	Ko'p hollarda tushunmaydi
Guruhlash	Mustaqil guruhlaydi	Namuna asosida bajaradi	Guruhlay olmaydi
Belgini aytish	Bir necha belgi aytadi	Bitta belgi aytadi	Javob berishda qiynaladi
Harakatni aytish	Mos fe'lni mustaqil tanlaydi	Yordam bilan tanlaydi	Fe'lni tanlashda qiynaladi
Gap tuzish	Mustaqil gap tuzadi	Namuna asosida tuzadi	Alohida so'zlar bilan cheklanadi
Kommunikativ qo'llash	Vaziyatga mos qo'llaydi	Qisman qo'llaydi	Mustaqil qo'llay olmaydi

Ushbu mezonlar o'quvchining lug'at boyligini faqat miqdoriy jihatdan emas, balki sifat jihatdan ham baholash imkonini beradi. Ya'ni o'quvchi nechta so'zni bilishidan tashqari, ularning ma'nosini qay darajada tushunishi va nutqda qanday qo'llashi ham hisobga olinadi.

Olingan nazariy-metodik natijalar L.S. Vigotskiyning bolaning rivojlanishida faoliyat va ijtimoiy muloqotning ahamiyatiga oid qarashlari bilan uyg'unlashadi [5, 117–125].

O'yin faoliyati orqali bola yangi so'zlarni faqat eshitishtirish yoki takrorlash bilan cheklanmay, ularni predmet, harakat va kommunikativ vaziyat bilan bog'laydi. R.I. Lalaeva va N.V. Serebryakovaning lug'atni shakllantirishga oid qarashlari ham mazkur yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Mualliflar so'zning ma'nosini aniqlashtirish, uni boshqa leksik birliklar bilan bog'lash va nutqda qo'llashga alohida e'tibor qaratadilar [6, 35–48].

Zamonaviy tadqiqotlarda ham intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda lug'atning turli tarkibiy qismlarini shakllantirishda maxsus pedagogik usullar zarurligi qayd etilgan [2]. Xususan, umumlashtiruvchi tushunchalar, sifat va fe'l lug'atini rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar muhim ahamiyat kasb etadi. O'yin texnologiyalarining samaradorligi haqidagi tadqiqotlar ham o'yinlarni ta'lim mazmuni bilan integratsiyalash o'quvchilarning lug'aviy va kommunikativ faolligini qo'llab-quvvatlashi mumkinligini ko'rsatadi [4].

Biroq o'yin texnologiyasining samarasi o'yin sonining ko'pligiga emas, balki uning maqsadli, izchil va individual yondashuv asosida tashkil etilishiga bog'liq. Demak, o'yin texnologiyasi intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan o'quvchilar lug'atini boyitishda alohida metod emas, balki diagnostika, taqdimot, mustahkamlash, mustaqil qo'llash va kommunikativ faoliyatni yagona tizimga birlashtiruvchi korreksion-pedagogik texnologiya sifatida qaralishi maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, mazkur maqolada keltirilgan natijalar nazariy va metodik tahlil asosida ishlab chiqilgan modelga taalluqli. Aniq foizlar, tajriba va nazorat guruhlar o'rtasidagi farqlar hamda statistik ishonchlilikni ko'rsatish uchun real tajriba-sinov ma'lumotlari alohida yig'ilishi va statistik qayta ishlanishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitish korreksion pedagogikaning muhim vazifalaridan biridir. Mazkur o'quvchilarda so'zlarni o'zlashtirish, ularning ma'nosini anglash, umumlashtirish, grammatik jihatdan bog'lash va mustaqil nutqda qo'llash jarayonlari o'ziga xos qiyinchiliklar bilan kechishi mumkin.

Tadqiqot natijasida o'yin texnologiyalari mazkur jarayonni tashkil etishning samarali pedagogik vositalaridan biri sifatida asoslandi. O'yinlar orqali o'quvchilarning nominativ, semantik, grammatik va kommunikativ lug'atini izchil rivojlantirish imkoniyati mavjud. O'yin texnologiyalaridan foydalanishning eng muhim sharti – o'yinlarni shunchaki ko'ngilochar faoliyat sifatida emas, balki aniq korreksion-didaktik maqsadga yo'naltirilgan pedagogik texnologiya sifatida tashkil etishdir. Har bir o'yin yangi so'zni idrok etish, uning ma'nosini tushunish, takrorlash, mustahkamlash va real kommunikativ vaziyatda qo'llash bosqichlari bilan bog'lanishi lozim.

Shuningdek, o'yin topshiriqlarining murakkabligi o'quvchining individual imkoniyatlariga moslashtirilishi, oddiydan murakkabga tamoyiliga asoslanishi va muntazam takrorlash bilan ta'minlanishi zarur. Umuman olganda, diagnostika → yangi so'zni taqdim etish → o'yin orqali mustahkamlash → mustaqil qo'llash → kommunikativ faoliyat → monitoring modeli intellektual rivojlanishida buzilishi bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini rivojlantirish bo'yicha korreksion-rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni tizimli tashkil etish uchun metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 23.09.2020. – Toshkent.
2. Меженцева Г.Н., Егорова О.Р. Исследование особенностей словарного запаса у детей с интеллектуальными нарушениями младшего школьного возраста // Мир педагогики и психологии. – 2025. – № 09 (110).
3. Организация и результаты исследования словарного запаса младших школьников с интеллектуальными нарушениями // Современные наукоемкие технологии. – 2024.
4. Кадырова Б.Н., Қалдысерікқызы С. Игровые технологии в процессе обогащения словарного запаса обучающихся 5–6 классов. – 2025. – С. 260–263.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
6. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с общим недоразвитием речи. – СПб.: Союз, 2001. – 224 с.
7. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 224 с.
8. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 2003. – 287 с.
9. Формирование словарного запаса с помощью дидактических игр // Академические исследования в современной науке. – 2025. – С. 23–26.
10. Шакирова С.А. Игровые технологии как средство развития речевой активности детей с тяжёлыми нарушениями речи // Maktabgacha va maktab ta'limi. – 2026.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.